

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu

Author: Tomasz Gęsina

Citation style: Gęsina Tomasz. (2018). Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu. W: R. Cudak, W. Hajduk-Gawron, A. Madeja (red.), "Na wyrywki : 100 cytatów z polskiej poezji i dramatu, które powinien znać także cudzoziemiec" (S. 125-128). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu

O cytacie

Cytat pochodzi z wiersza Juliana Kornhausera o tym samym tytule, który opublikowano w 1973 roku w tomie *W fabrykach udajemy smutnych rewolucjonistów*. W utworze zawarto dwa obrazy – jawny udział w demonstracjach został przeciwstawiony rodzinnemu obiadowi, podczas którego domownicy negatywnie komentują działania ówczesnej władzy. Jest to ironiczna krytyka postawy Polaków, którzy nie zareagowali na tragedię wydarzeń GRUDNIA '70. Nie brali udziału w protestach, ponieważ obawiali się o swoje bezpieczeństwo. Wiersz posiada również uniwersalny wymiar – poeta sprzeciwia się zachowawczym działaniom społeczeństwa, piętnuje tchórzostwo oraz koniunkturę.

O autorze i jego twórczości

Julian Kornhauser (ur. 1946) – poeta, znawca oraz tłumacz literatury chorwackiej i serbskiej. Emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autor książki-manifestu *Świat nie przedstawiony*. Wraz z innymi poetami (m.in. Stanisławem Barańczakiem, Ryszardem Krynickim, Adamem Zagajewskim) współtworzył literacką NOWĄ FAŁĘ. Jego twórczość przedstawia bunt i niezgodę na zastaną rzeczywistość, charakteryzuje się oszczędnością słowa i filozoficznością wyrazu. Zagajewski opisał poezję Kornhausera następująco: „Julian woli poezję nieporządku; dla niego wiersz to moment, kiedy nic się nie zgadza w świecie [...]. Poeta jest rewolucjonistą, lektor awangardowej poezji zamienia się niemal w konserwatystę. Księgowy czyta romantyczny manifest. Ale księgowy od ksiąg, nie od buchalterii” (Zagajewski 2016, 677).

Warto wiedzieć

- CENZURA – zob. *Królem wybrano pewnego króla / który miał zostać królem

- GRUDZIEŃ '70 – bunt robotniczy w Polsce (14–22 grudnia 1970 roku). Protesty robotników odbywały się m.in. w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie. Były efektem pogarszającej się sytuacji społeczno-gospodarczo-politycznej kraju. Głównym powodem wystąpień robotniczych było podwyższenie cen produktów spożywczych. Strajki zostały brutalnie stłumione przez ówczesną, komunistyczną władzę, w wyniku czego wielu ludzi zginęło lub zostało rannych. Nie można dokładnie określić liczby ofiar, ponieważ pogrzeby odbywały się w tajemnicy, a groby niszczone. Szacuje się, że zginęło wtedy od kilkudziesięciu do kilkuset osób.
- MARZEC '68 – kryzys polityczny (8–11 marca 1968 roku), którego przyczyną był protest studentów przeciwko zakazaniu przez CENZURĘ wystawiania spektaklu *Dziady* według Adama Mickiewicza w reżyserii Kazimierza Dejmka w warszawskim Teatrze Narodowym. Protestujący studenci zostali wydalenii z uczelni, co spowodowało demonstracje młodych ludzi m.in. w Warszawie i Krakowie. Wydarzenie było połączone z falą antysemityzmu, w wyniku której wyemigrowało z kraju ok. 20 tysięcy obywateli polskich pochodzenia żydowskiego. Manifestacje zostały brutalnie przerwane przez władze PRL-u.
- NOWA FALA – pokolenie '68, formacja literacka, głównie poetycka, która powstała na przełomie lat 60. i 70. XX wieku. Jej najważniejsi przedstawiciele to: Stanisław Barańczak, Ryszard Krynicki, Adam Zagajewski, Julian Kornhauser. Przeżyciem pokoleniowym były dla nich wydarzenia z MARCA '68 (demonstracje studenckie) i GRUDNIA '70 (protesty robotników), które zostały brutalnie stłumione przez ówczesną władzę. Twórczość poetów Nowej Fali wiązała się z niezgodą na panujący porządek społeczny i sytuację kultury w państwie. Ich nadrzędnym celem stało się dociekanie prawdy, a ich wiersze odznaczają się uniwersalizmem. Barańczak i Krynicki, związani z grupą „Próby”, reprezentowali nurt POEZJI LINGWISTYCZNEJ, natomiast Zagajewski i Kornhauser, przedstawiciele grupy „Teraz” – egzystencjalnej i filozoficznej. Nie stworzyli jednej poetyki, czerpali z języka gazet, mediów, ulicy itp. Głosili hasła odkłamania rzeczywistości zmanipulowanej NOWOMOWĄ czasów PRL-u. W drugiej połowie lat 70. drogi poszczególnych twórców zaczęły się rozchodzić – większość z nich popadła w konflikt z władzami, została objęta zapisem cenzorskim, niektórzy opuścili Polskę.
- NOWOMOWA – język władzy w państwach totalitarnych, który służył manipulowaniu ludźmi. Pojęcie to wprowadził angielski pisarz George Orwell w powieści *Rok 1984*. Nowomowa jednoznacznie wartościuje zjawiska, tworzy podział na: dobry, swój, postępowy – zły, obcy, wsteczny. Posługuje się sloganem i symbolem, powtarzalnymi sformułowaniami.

Związki frazeologiczne i słowa zmieniają znaczenia, stają się nacechowane emocjonalnie. Nowomowie sprzeciwiali się literaci (Sławomir Mrożek, poeci Nowej Fali), którzy, wykorzystując jej cechy, tworzyli charakterystyczne gry językowe, ośmieszające ten metajęzyk.

- POEZJA LINGWISTYCZNA – zob. **Wsiadajcie madonny / madonny / Do bryk sześciokonnych / ...ściokonnych!*

Z opracowań

Wiersz przenikała ironia, która była mi bliska. Zaczynał się ironicznym przywołaniem potocznej maksymy, brzmiącej jak praktyczne credo konformizmu: „Jeśli zobaczysz na ulicy demonstrujący tłum, nie przyłączaj się do demonstrantów, tylko natychmiast wracaj do domu”. Zalecenie to brzmiało w moich uszach swojsko, bo w epoce PRL-u słyszałem je wiele razy. Nie rozumiałem jednak kolejnych zdań, które ironicznie opisywały, jak obecność w demonstrującym tłumie może wpłynąć na człowieka, który na widok demonstracji nie wróci szybko do domu, tylko przyłączy się do demonstrantów. Sformułowanie: tłum „wniesie cię do płonącego państwa” – wydawało się dość jasne, bo na własne oczy widziałem, jak podczas robotniczych wystąpień na Wybrzeżu w grudniu 1970 roku płonęły budynki administracji państwowej. Każdy [...], kto przyłączy się do demonstrującego tłum, wystawi się na ryzyko zaangażowania, przeżyje silny wstrząs, zostanie wytrącony ze spokojnego życia [...], a także może doznać poczucia zupełnej bezbronności, gdy jako uczestnik demonstracji stanie w obliczu zagrożenia aresztowaniem. [...] Cały wiersz odebrałem jako oskarżenie tych, którzy w obliczu tragedii na Wybrzeżu nie potrafili zdobyć się na solidarność z robotniczym protestem.

Chwin 2016, 85

U Kornhausera: „Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu, / wniesie cię do płonącego państwa, / wstrzyma oddech, odda pod klucz / bezbronności. Otworzy sklepy serc. W domu / czeka na ciebie antykomunizm, spiżarka pełna zimowych zapasów. Ani na lewo / ani na prawo, ostrzega cię dziadek, który / przeżył dwie wojny i wie, co mówi”. Dominuje w tych „życiorysowych” wierszach poczucie ubezwłasnowolnienia, bierności, stanu przedmiotowości; oto było się tym, co służyło z góry zaprogramowanym naukom życia.

Nyczek 2000, 11

Bibliografia

- Chwin S., 2016: *Julian Kornhauser i Grudzień 1970*. W: Gleń A., Kornhauser J., red.: *Rzeczy do nazwania. Wokół Kornhausera*. Poznań.
- Głowiński M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Sławińska A., Sławiński J., 2016: *Słownik terminów literackich*. Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Nyczek T., 2000: *Powiedz tylko słowo: szkice literackie wokół „Pokolenia 68”*. Gdańsk.
- Wróbel Best J., 2016: *Historia (osobista) jednego wiersza w Ameryce. Poetycka rozmowa z Julianem Kornhauserem*. W: Gleń A., Kornhauser J., red.: *Rzeczy do nazwania. Wokół Kornhausera*. Poznań.
- Zagajewski A., 2016: *W fabrykach i bibliotekach*. W: Gleń A., Kornhauser J., red.: *Rzeczy do nazwania. Wokół Kornhausera*. Poznań.

Tomasz Gęsina